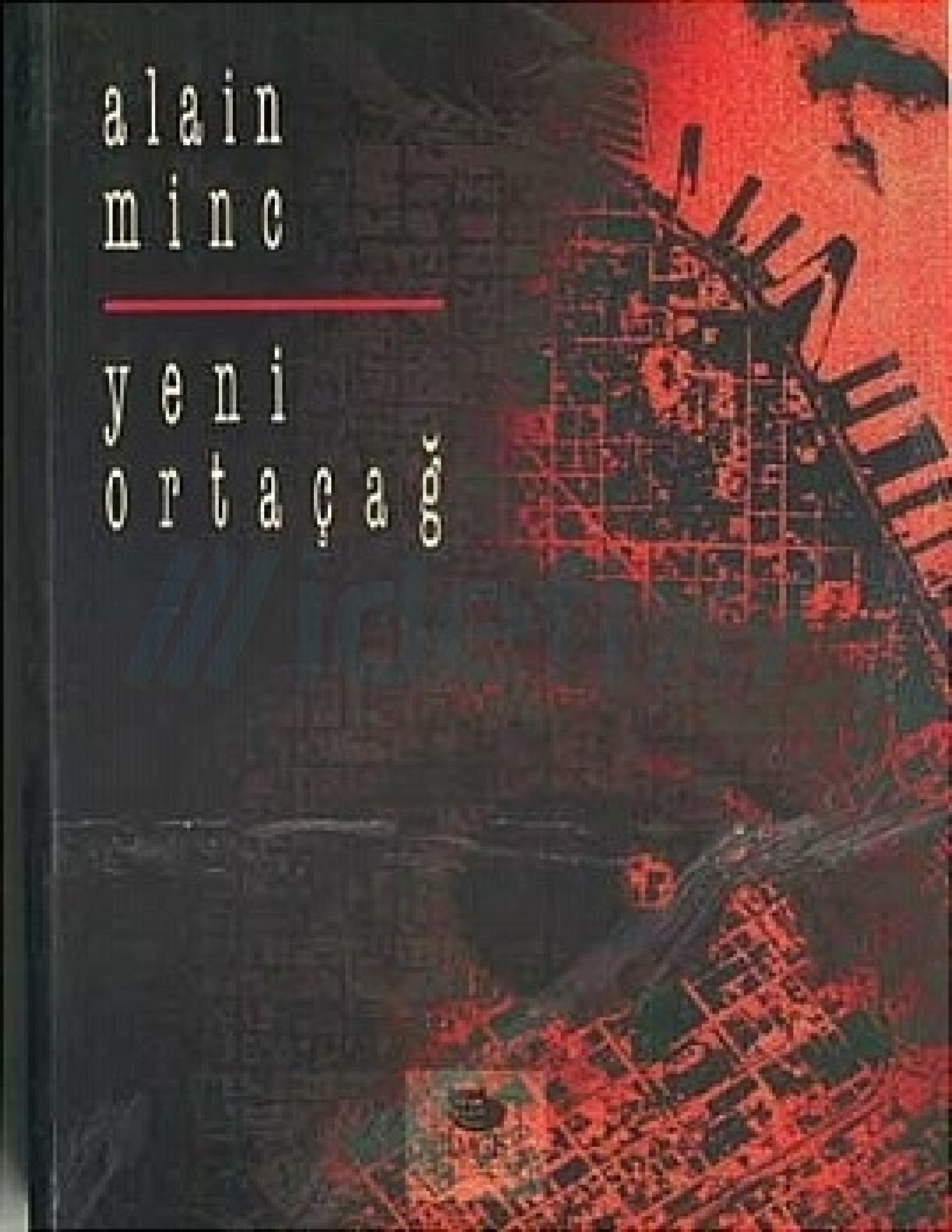
alain minc

yeni ortaçağ

YENİ ORTAÇAĞ

GİRİŞ

Yeni Ortaçağ: Organize sistemlerin ortadan kalkması, her türlü merkezin yok olması, kaypak dayanışmalar, kararsız ve bulanık bir ortam. Belirginsizlikler. Her türlü otoriteden yoksun biçimde büyüyen gri alanlar. Mafya ve çürümüşlüğün gittikçe egemen olduğu bir düzen. Mantığın ilkel ideolojiler önünde gitgide zayıfladığı bir dönem. Kriz, sarsıntı, spazm gibi olayların günlük dekorun birer parçası haline geldiği bir dünya. Belirli bir düzenden çıkıp, analiz kabiliyetimizi ve icra yöntemlerimizi gittikçe tesirsiz kılan ve nüfuz edilemeyen birçok alan ve şirket. İşte bütün bu olaylar, tespitler ve teşhisler bizi bu tabiri kullanmaya itiyoruz.

Tarih bir trajedi midir, bilmiyorum ama öyle olmaması için öyleymiş gibi davranmak gerektiğine inanıyor ve dünya kamuoyunu, büyük bir hızla üzerine çökmekte olan bu tehlikeye karşı uyarıyorum.

KAOS KITASI

Berlin Duvarı'nın yıkıldığı günün ertesi gazetelerde çıkan bir yazımda "benim çocuklarım Avrupa'da artık harbi değil, harpleri yaşayacaklar" diye yazdığım için ne çok alaycı ve aşağılayıcı tenkit almıştım.

Avrupalıların "bir tehdit altında ama riski olmayan bir dünyadan, tehdidi kalmamış ama riskli bir dünya" dönemine girdiğimizi anlamaları için acaba daha kaç yıl geçmesi gerekecek? Düzensizliği meydana getiren çok sayıda unsur var. Felaketlerin hepsi tabii ki aynı anda gelmeyecek, pek çoğu mantıksal bir zincir gibi belki birbirine bağlanmayacak ama geleceği tehdit ederek ve asgari bir düzen ümidini ortadan kaldırarak bizi yeni bir ortaçağa taşıyacak. Öyle bir ortaçağ ki milliyetçilerin değil, kabilelerin egemen olduğu bir ortaçağ; toprak, kan ve kimlik sorunlarının yeniden gündeme geldiği bir ortaçağ. Çekler, Valonlar, Flamanlar, Slovaklar, Moldovlar, İskoçlar, Ermeniler, Katalanlar. Çekoslovakya'nın Çek ve Slovak diye

bölünmesinden sonra Belçika'nın yakın bir gelecekte Valon ve Flaman diye bölünmesinin gündeme gelmeyeceğini kim garanti edebilir? İtalya'nın Kavur Destanı'nı tersine çevirerek çok daha alışkın olduğu devletin altında İtalyan milleti yerine İtalyan Devletleri altında tek millet sistemine geri dönmesi daha muhtemel görünmektedir. İskoçlar, Katalanlar, İrlandalılar, Basklar ve hatta Korsikalılar yeniden gündeme gelecektir.

Batıya ilaveten Doğu Bloku da yıkılan duvar için duydukları sevinç ve coşkudan bugün tam bir ümitsizlik noktasına gelmişlerdir. Yıkılan duvar bugüne kadar onlara sadece karaborsa, dolara ulaşma yarışı, daha çok yokluk ve Marx'ın hiç düşünemediği bir hakim sınıfın yaratılmasını, yani mafyayı getirdi. Çok daha erken bir tarihte hazırlıklarına başlayıp yine de bir sanayi alt yapısı ve geleneği olan Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya dışında hiçbirinin başarı umudu kalmamıştır. Şimdi bütün bunlara ilaveten her ülkenin nispeten nasibini alacağı bir başka tehlike tüm ülkeleri büyük bir sıkıntı ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu sorunun adı göçtür. Fransa 30 yıl önce bir milyon Cezayir kökenli Fransız'ı özümlemiş ve yılda ortalama yüz bin kaçak göçmeni özümlemeye çalışırken; Almanya'nın bir anda 17 milyon Doğu Almanı özümlemesi ve her yıl en az iki yüz bini Yugoslav olmak üzere beş yüz bin göçmen ile baş edebilmesi gerekmektedir.

Olay sadece Almanya aile de sınırlı değildir. Almanya Polonyalı göçmenlerden korunmaya çalışırken, Polonya Romenlerden, Romanya ise Ruslardan korunma gayreti içindedir. Bütün bunlara ilave olarak bugüne kadar göç alan değil göç veren İtalya, Portekiz ve İspanya gibi ülkeler de çok ciddi bir göç sorunu ile karşı karşıyadır. Göçmenlerle ilgili idari, yasal ve kültürel hiçbir tedbiri olmayan bu üç ülke bilhassa Kuzey Afrika Ülkeleri'nin Avrupa için ilk basamakları haline gelmiş durumdadır.

Komünizmin yıkılmasından üç yıl sonra Avrupa barışından hala söz etmek mümkün değildir. Tam aksine Avrupa Topluluğu gibi sözde barışın garantörü bir topluluğun mensubu Yunanistan'da 1992 yılı Aralık ayında nüfusunun yüzde onuna yakın bir kalabalık sokaklara dökülüp savaş çığlıkları atmakta ve bunu bir hudut ihtilafı için değil sadece Makedonya gibi bir kelime yapabilmektedir. Bunu istisnai bir örnek gibi görürsek çok yanılırız. Bu, ortamın bir yansıtıcısıdır. Bugün Alman aydınları ciddi olarak

ülkelerindeki demokrasinin geleceğinden endişe etmektedirler. İtalya'nın kuzeyi Güney İtalya'dan "kötü yabancıların ülkesi" diye söz etmektedir. İskoçya asırlar sonra Londra'ya çok acımasızca yüklenmeye başlamıştır. Macaristan'da iktidardaki parti kendi içinde Hıristiyan Demokratlar ile Irkçı Milliyetçiler diye ikiye bölünmüştür. Belçika'da Flamanlar yalnız kalmayı hayal ediyorlar. Yepyeni bir Avrupa ortaya çıkıyor. Yarım yüzyıl boyunca barışı garanti eden bir tabu yok yoldu. Şimdi hudutların tekrardan tartışılabilir ve ihlal edilebilir oldukları gündemde. Herkes bunun bir yün örgü gibi olduğunu ve herhangi bir yerinden sökülürse çorap söküğü gibi gideceğini çok iyi biliyor. Avrupa bu durumda sökükleri önlemek için bir çerçeve ve bir yöntem geliştirmek yerine gerçeklerden kaçmayı ve devekuşu gibi kafasını toprağa gömmeyi tercih etmiştir.

Avrupa eskiden tehdit altında olan ama risksiz bir ülkeyken bugün tehditlerden arınmış riskli bir kıta haline gelmiştir. Ortak birleştirici, dayanışma unsuru olan komünizm artık yok. Dediğimiz gibi tabu yıkıldı. Peki acaba bu tabunun yerini İslam alabilir mi? Hayır alamaz zira bugünkü İslam Dünyası homojen, tek vücut ve tek sesli değildir. İslam Dünyasının iktidarını ele geçirmeye çalışan ve batıya Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği'ni hatırlatan bir İran kabusunun hemen yanı başında, Avrupa Kıtası'na daha yakın, Orta Doğunun en güçlü İslam Ülkesi bulunuyor. Bu ülke Türkiye'dir. Batının ne yazı ki yeterince tanımadığı bir dost olan Türkiye yıllarca NATO'nun içinde Sovyetler Birliği'ne karşı en güvenilir hudut bekçisi olmuş, körfez savaşında da batı ile yaptığı dayanışma sayesinde o zaferin anahtarı olmuştur. Şimdilerde ise Sovyetlerden dağılan Müslüman ve Türk asıllı yeni cumhuriyetlerde İran'ın bütün gayretlerine karşın yine Türkiye ağır basmaktadır. Türkiye'yi bir İran veya bir Suudi Arabistan ile bir tutmak asla mümkün olmadığına göre Avrupa için "birleştirici tabu"nun da İslam tehlikesi olması mümkün değildir. Etrafında birleşilen bir ortak tehlike yokluğu Avrupa'ya belirsizlikleri getiriyor. Zira artık Avrupa'nın ekonomik, politik ve stratejik haritaları üst üste oturmuyor. Ekonominin en büyük gücü Almanya aslında stratejik olarak henüz çekinilecek bir güç değil. En büyük askeri güç olan Rusya ise ekonomik olarak iflasın, politik olarak belirsizliklerin ülkesi. İngiltere ekonomik gücünden çok askeri gücü ile ön planda. Bir karmaşalar ve çelişkiler kıtası Avrupa'da yeni şehir/kent ülkeler, ulus/devletler ve bir millet ile onun devletleri şeklinde tam bir kaos gittikçe gelişmektedir.

MERKEZİ OLMAYAN BİR DÜNYA

Amerika dünya para sistemini kontrol etme uğruna uyguladığı finansal politikalarının sonunda kurbanı oldu. Dış borcu o kadar büyük boyutlara ulaştı ki artık kendisinin çıkarları ile askeri müdahalesinin giderlerini yükleyebileceği bir ülke ortada yoksa Amerika'nın ciddi bir dünya polisi rolünü oynaması olanaksız gözüküyor. Bu da Amerika'yı gittikçe dünyanın merkezi olmaktan uzaklaştırıyor. Tabii asıl önemlisi Amerika her geçen yıl biraz daha Avrupa'dan uzaklaşıyor. Bostonlu burjuvalar, Harwardlı entellektüeller ve New Yorklu bankerler dışında Amerika'da hiç kimsenin bu kolay pek de umurunda değil. Dünya büyük bir hızla Amerika, Rusya, Çin ve Japonya gibi dört büyük gücün merkez veya çıkar mücadelesi alanına dönüşmekte. Burada Avrupa diye bir beşinciye ne yer, ne de gerek var. Bu dört ülkenin kendi aralarındaki çeşitli anlaşmalar ise dünyanın dengelerini sürekli olarak değiştirecektir. Şayet Gorbachov batı ile gerçekleştirdiği soğuk harbe son ver politikasını aynen Japonya ile de realize edip Kurill Adaları sorununu çözdükten sonra ayrılsaydı, Amerika ile Çin arasındaki bir ittifak doğal olarak Japonya ile Rusya'yı birbirine yakınlaştıracaktı.

Dünyanın gelecekteki muhtemel dengeleri üzerine pek çok senaryo üretmek mümkün ama herkesin üzerinde birleştiği bir gerçek var ki bundan sonraki dekor, platform, sahne Pasifik'te kurulacaktır ve oyun artık Atlantik'ten ve Avrupa'dan çok uzak bir alanda oynanacaktır. Bu da Avrupa'nın en azından bundan böyle dünyanın merkezinden gittikçe uzaklaşması anlamına gelmektedir. Amerika ekonomik çıkarları doğrultusunda Avrupa'yı tarihe karışmış bir unsur olarak görmeye başlamıştır. Rusya'nın tekrar eski saldırgan ve emperyalist konumuna dönmesi ve/veya Türkiye, İran gibi ülkelerin resmen Balkanlardaki azınlık Müslümanları korumak gerekçesi ile askeri hareket başlatmaları gibi Orta Doğu dengelerini bozmaya aday girişimler ve Rusya'da tüm dünyanın ekolojik dengesini bozabilecek nitelikte bazı nükleer kazalar dışında Amerika'nın artık Avrupa'da birinci derecede çıkarlarını tehdit eden bir olay beklenemez. Geleceğe dair sağlıklı bir tahminde bulunmak ise tamamen olanaksızdır. Dünya ve uluslararası ilişkiler net değil, bulanıktır. Bulanık, kaypak, belirsiz sıfatları aynı zamanda hareketli ve sürekli değişen bir dünyanın Yeni Ortaçağda merkezden yoksun yapısını nitelemektedir. Düzen diye nitelediğimiz dünya

ile ilgili geleneksel alt yapılar gittikçe yok oluyor ve Hegel'den beri bildiğimiz "devlet, şirketlerin sınırlarının bittiği yerden başlar" anlayışı tekrarda ciddi bir şekilde tartışılmak üzere gündeme geliyor.

GRİ ŞİRKETLERİN ZAFERİ

Yeni bir toplum tarzı komünizmin çökmesinden sonra varlığını zorla kabul ettirmeye çalışıyor. Devletin ve hukukun egemen olmadığı bir pazar, vahşi ormana benzer. Vahşi ormanda da ancak mafya türü organizasyonlar doğar.

Tam beş yüzyıl boyunca bilinmeyen topraklar terimini ortadan kaldırmak için seyyahlar, kaşifler, misyonerler dünyanın dört bir yanını pek çok tehlike ile burun buruna yaşayarak taradılar. Tam bu keşfedilmemiş veya bilinmeyen topraklar teriminin yeryüzünden artık tabir olarak yok olduğunu düşünmeye başladığımız bir devirde, terim her zamankinden çok daha güçlü olarak bir başka boyutta karşımıza çıkmakta. Bilinmeyen topraklar, girilmeyen çevreler, anarşiye teslim olan bölgeler, resmi şirketler ile yer altı şirketleri, temiz işler ile pis işler, temiz para ile kara para Somali'den Türkmenistan'a, Los Angeles'ten Marsilya'ya İtalya'dan Japonya'ya, Çin'den Güney Amerika'ya, Rusya'dan Afrika'ya bütün dünyayı büyük bir sürat ile egemenliği altına almakta. Dünyada pek çok şehir, hatta ülke çaresizlik içinde çırpınıyor. Devlet, hukuk ve nizam gittikçe azınlığa düşüyor, dünya haritasındaki gri alanlar büyük bir süratle çoğalıyor, devlet ve dürüst toplum geriliyor. Eşkıyalık, anarşi ve mafya dünyayı gittikçe egemenliği altına alıyor. Yaygınlaşmanın ve kabullenişin en birinci işaretleri önce halk lisanındaki değişikliklerde ve kullanılan kelimelerde görülmeye başlar Nitekim eğri kılıcın yerini alan bazukadan başka 14. yüzyıldan farklı hiçbir durum yok. Artık hepimiz rahat rahat bir avuç eşkıyanın Saraybosna'yı kuşattığını veya Gorazde'nin işgal edildiğini son derece doğal bir şeyden bahsedermiş gibi söyleyebiliyoruz. Kuşatma ve işgal gibi terimleri şehirler, kasabalar için kullanıyoruz.

Uyuşturucu trafiği hammadde üretiminden nihai mal dağıtımına kadar dünyanın en büyük iş hacmi olmaya aday. 1993 yılında uyuşturucu işinin dünyadaki yıllık cirosunun asgari 100 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor; dünyada bilinen tüm yardım programlarının bir yıllık toplam bütçesinden daha fazla. Yakın Doğuda ve Güney Amerika'nın bazı yörelerinde ekim

alanları gittikçe ve büyük bir hızla artıyor. Dünyada zirai üretimi en çok artan iki madde koka ve afyon. Tabii bir de anormal boyuttaki paraların dünya finans sistemindeki sirkülasyonu konusu var. En muteber bankalar dahil, bugün dünyada bir tek bankacı bilerek veya bilmeyerek bankasının bu pisliğe hiç bulaşmadığını iddia edemez. Uyuşturucu parasının ekonominin geleneksel kanallarında dolaşmadığını iddia etmek safdillik olur. Monako'da alınıp satılan çok değerli binalar, borsalarda kimlere ait olduğu tam bilinmeyen aracı pek çok kuruluş ve fonları, bir çamaşırhane gibi beyazlatmak için kurulmuş pek çok kara para aklama şirketleri. Çok pahalıya alınan bir gayri menkul, çok sık el değiştiren değerli bir tablo, çok pahalı satılan bir antika veya tam tersi piyasa koşullarının altında bir faiz nispeti ile teklif edilen krediler. Egzotik bir yığın şirket adına kaydedilmiş namütenahi varlıklar, binlerce sayıda bir tek posta kutusundan başka bir şey olmayan mültimilyarder tabela şirketleri, tek bir kuruş vergi ödemeyen, adı , sanı, varlığı bir zamanlar bilinmeyen topraklardayken şimdilerde girilmeyen çevrelerde faaliyet gösteriyor.

Mafya yer altında ve devlet gücünden bir ölçüde çekinen faaliyetlerini gizli ve sınırlı bir şekilde yürüten bir örgüt olmaktan çıkıp, Sicilya ve Sardunya'da hakim güç haline gelebiliyor. Korsika, Endülüs ve Fransa'nın Güney Doğusu gittikçe geri dönülmez bir şekilde bu hakimiyet alanına kayıyor. Bunlar bölgeler veya ülkelerin birer parçası. Bir de ülke bazında seçilmişlerle onların dayandığı güçler sorunu var. Gerçek bir demokrasinin uygulanamadığı ortamlarda sivil idare gücünü mutlaka anti demokratik bazı kaynaklardan alır. İtalya ve daha oligarşik yapısı ile Japonya mafyaya çok daha bağlı ve bağımlı ülkeler. Bir toplum saydamlıktan uzaklaştıkça oligarşi demokrasinin üstüne çöreklenip gri,kanunsuz şirketler yönetim sisteminin birer parçası haline geliyor. İtalya'da mafya politikanın çevresine yerleşmişken Japonya'da politikanın tam merkezindedir. İtalya'da ekonomik sistemin bir parçasıyken Japonya'da ekonomik sistemin en önemli aktörlerinden birisidir. Rusya şu anda hızla bu modele doğru kaymakta, mafya yönetimin belkemiği haline gelmektedir. Örgütlenme çok küçük hücreler halinde gençlik arasında ve çeteler olarak örgütleniyor. Gençleri mali imkanlar, koruma, bir aidiyet hissi (kimlik) ve kendisini dışlamış veya bir parçası haline gelemediği toplumdan bir intikam alma hislerini tatmin ederek cezbediyor. Bu küçük küçük çeteler bilahare asıl büyük organizasyon tarafından tıpkı iş dünyasında ve finans çevrelerinde olduğu

gibi büyük ve güçlüler tarafından entegre ediliyor ve total mafya sisteminin bir organı, bir parçası haline dönüşüyor. Her iş konusunda olduğu gibi bu alanda da işbirliği, gerek uyuşturucuyu toplan alımlar halinde daha ucuza mal etmek, gerek dağıtım ve gerekse tahsilatta daha güvenli ve rasyonel çalışmak için bu yer altı kuruluşlarını organize bir işbirliğine, bir entegrasyona itiyor. Aracılar, dağıtıcılar, kontrol sistemleri bir taraftan gri alanları birbirlerine yaklaştırırken korkunç bir yasa dışı dünya gittikçe toplumun diğer kesimleri ile bir kohabitasyon içerisine giriyor. Bu ise pek çok acı suali gündeme getiriyor. Şehir devletler yayılırken ülkelerin milli birliklerinden nasıl bahsedebiliriz? Kanunsuzluklar son dere güç kazanırken hangi hukukun üstünlüğünden bahsedebiliriz? Atomik bazukalar işportada satılırken nasıl nükleer kirlenme ile savaştan bahsedebiliriz? Kara para ile çürümüş bir uluslararası finans sistemini nasıl idare edebiliriz? Çok uluslu uyuşturucu örgütlerine, ayni görünmez bir düşmana karşı nasıl savaşabiliriz? Dışlananları yeniden kazanmak, marjinalleri bir çerçeve içine tekrar getirmek, şehirleri yeniden fethetmek mümkün mü? Bilinmeyen topraklar, toplumlar ve sosyolojik nedenler çağında mıyız? Bu herşeyi bildiğini, hakim olduğunu ve mantığa tabi kıldığını iddia eden bir çağın son yılları için ne kadar acı bir değişim.

MANTIK EN ALT NOKTASINDA

Yeni Ortaçağ sadece düzeni sağlayan yapıların çökmesi ve gri alanların hızla yayılması ile değil, aynı zamanda mantığın hızla gerilemesi ile bir kimlik kazanıyor.

Sovyet İmparatorluğu'nun çöküşü kendisinden önce gelen Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları'nın çöküşleri ile mukayese edilemez. Ortadan kalkan ideoloji sadece kitleler ve devletler üzerinde daha iyi egemenlik kurulmasını sağlamıyordu; aynı zamanda entelektüel bir tarzda insanların saf ve ölçüsüz gururunu kullanarak bir doktrinin gerçekleri değiştirebileceği güvencesini vermişti. Mantık çok üst noktalara yükselmişti. Şimdi düşüşü hızlı ve acı olmaktadır. Avrupa Kıtası'nın doğusunda komşu yabancıya, yabancı hasıma, hasım ise gittikçe düşmana dönüşmekte. Sırbistan'da Slovak olmak, Slovakya'da veya Romanya'da Macar olmak Azerbaycan'da Ermeni olmak, Estonya veya Gürcistan'da Rus olmak artık hiç hoş değil. Büyük ve tek bir Pazar ile daha insancıl olacağı,

insanların ve malların serbest dolaşımının uluslararası bir iyiniyet ve barış ortamı yaratacağı hayali ile dolu bir Avrupa rüyası ne kadar uzaklarda. Bir tek Fransa'dan örnek vermemiz gerekirse, son yirmi beş yıl içinde suç nispeti yüzde dört yüz ve silahlı soygun adedi de yüz bin artmış bulunuyor. Avrupa aslında ne bu kadar çok şerefi ne de bu derece aşağılanmayı hak ediyor. Ama bir de gerçekler var, her an önümüzde değişmeyen gerçekler. Tarım gelirleri yıllar boyu göreceli arttıktan sonra gerilemekte. Durgunluk alışılmamış bir şiddetle hüküm sürüyor. Hudutlar gittikçe artan bir istenmeyen göç ile zorlanıyor ve kontrol edilemiyor. İşsizlik gitgide artıyor. Eskiden güç sembolü meslekler, ayak uydurulamayan teknolojik gelişme ile Avrupa'da geçerliliğini yitiriyor. Anlaşılamamak ve dünyadan soyutlanma gibi duygular yaygınlaşıyor. Doğu Avrupa'dan gelen şok ve onun ekonomik gereklerine ayak uyduramamak, geleneksel kurumların sürekli güç kaybetmesi, ahlakın hızla gerilemesi, referansların ve klasik değer yargılarının tek tek yitirilmesi Avrupa'nın normal kabulleri haline geliyor.

Beş yıl öncesinin tek bir Avrupa heyecanını bugün hatırlayanlar bile çok az. Avrupa Birleşik Devletleri, biraz karmaşık bir organizasyon ama ortak ve tartışılmaz bir iradenin ürünüyken bugün sadece uzak bir hayaldir.

Kötümserlik gitgide her alanda yaygınlaşıyor. Avrupalılar sanki yarınların kendileri ve çocukları için çok daha zor günler getireceğinin bilinci içerisinde gittikçe tüketimden tasarrufa yöneliyorlar. Avrupa'nın düşüşüne paralel olarak Asya ekonomilerinin yükselişi ve Amerika'nın gittikçe Avrupa'dan ağırlığını Asya'ya kaydırması bu kötümserliği daha da körüklüyor. Kaldı ki Avrupa ekonomisinde düşüşten söz etmek çok hafif bir hastalıktan söz etmekle eş değer. Bir çöküntünün baş döndürücü etkileri henüz yeteri kadar algılanamıyor. Yeni Ortaçağa doğru kayışımız o derece belirgin ki dini kavgalar dahi geri dönmüş durumda. Batı Kilisesi ile Doğu Kilisesi etki alanlarını genişletmek için mücadeleye tekrar başladığı halde Avrupa'da laiklerin sesi sedası çıkmıyor. Mantık o derece en alt noktasında ki Alman Cumhurbaşkanı Sn. Weizsacker gibi son derece serbest düşünceli bir devlet adamı dahi Alman vatandaşlığının kurallarında yapılacak değişiklikleri açıklarken, Almanya'da doğan bir Türk çocuğunun Alman vatandaşı olma hakkının en doğal hakkı olması gerektiğini söylemeye cesaret edemiyor da sülalesinde iki Alman ahvadı olan Polonyalıların vatandaşlık haklarından bahsediyor.

Avrupa'nın bugün artık ortak bir ideolojisi, daha da kötüsü bunu doğuracak, ortaya koyacak bir düşünce sistematiği yok. Düzensizlik artık yegane düzen prensibi haline dönüşüyor. Bu durumda tarihin tekerrürden ibaret olduğunu bir kez daha düşünmemek mümkün mü? Şayet mantık denen şey bu sorunların cevaplarını bulmak ve çözümler üretmek için düştüğü yerden kalkarak bir hamle yapmazsa, gittikçe gerilecek olan Avrupa'nın entelektüel gücü sonunda biçimsel olarak benzerlikler bulmaya çalıştığımız Ortaçağ yıllarına benzerlikleri ile değil tüm gerçekleri ile dönmüş olacaktır.

SPAZMLAR ÇAĞI

Soğuk harp dönemi o kadar uzun sürdü ki insanlar düzenin aynı zamanda bir teminatı olan bu dönemde zihinsel olarak uyuştular. Üst düzey yöneticiler tam bir devekuşu gibi kafalarını toprağa gömmüş, kendilerini, ülkelerini ve Avrupa Kıtası'nı gittikçe tehdit eden tehlikeleri görmezden geliyorlar.

Avrupa'yı ve dolayısıyla dünyayı tehdit eden bu risk alanlarına çok kısa birer göz atacak olursak, Polonya, Litvanya sınırından tutun da Müslüman Türk kökenli orta Asya Cumhuriyetlerine kadar pek çok sorunun gizli olduğunu görürüz.

1. Polonya - Litvanya sınırı şu anda sakin görüntüsünün arkasında her an patlamaya hazır bir bomba gibidir. Burada sadece Litvanya başkenti Vilnious'un Polonya lisanında Wilno tabir edilen bir Polonya kenti olarak kabul edildiğini ve 50 yıllık bir geçmişin bu izleri asla silemediğini hatırlatmakla yetinelim.

2. Letonya ile Estonya için ise sorun bir sınır ihtilafından değil, Rusya'nın bu ülkelerdeki Rusların azınlık haklarını teminat altına almak için sözde bu ülkeleri himayesi altına alarak bağımsızlıklarını ortadan kaldıracak girişimleri sonucu doğacaktır.

3. Avrupa Kıtası'nın kırılma noktası en riskli hududu, Ukrayna ile Rusya arasındaki hudut olacaktır. Tarihi bir geçmişi olmayan, nükleer gücü çok yüksek, 55 milyon nüfuslu, çoğunluğu Ortodoks, bir kısmı Katolik, yüzde yirmisi Rus ve 2 milyona yakın Alman asıllının yaşadığı bu ülkenin aniden

bağımsızlığını ilan etmesinin şaşkınlığı geçince Rusya için daima önemli bir merkez olmuş Kiev başta olmak üzere Karadeniz Donanması ve limanları, nükleer gücü, Almanya'nın egemenliğini 200 km. uzaklıktaki bir huduttan Rusya'nın yanı başına taşıma tehdidi gibi faktörler Rusya'nın Ukrayna bağımsızlığını mutlaka yeniden gözden geçirmesini gerektirecektir. Tabii bu arada Karadeniz Donanmasını ve Rusya'nın stratejik gücünü en çok etkileyecek olan Kırım'ın durumunu da göz ardı etmemek gerekir.

4. Ukrayna absesinden sonra en büyük ihtilaflardan bir tanesi Orta Avrupa'da Macaristan yüzünden yaşanacak. Trianon Anlaşması Macarların hiçbir zaman içine sinmedi. Nüfuslarının dörtte biri ile topraklarının üçte biri bugün Romanya'nın egemenliğinde. Sırbistan ve Slovakya'da yaşayan Macar azınlıklar da ayrı bir sorun. Macaristan, hudutları dışında yaşayan ve azınlık durumundaki Macar vatandaşlarından bizzat sorumlu olduğunu resmen ilan etti.

5. Risk hattı Orta Avrupa'dan doğrudan doğruya Balkanlara geçiyor. Slovakya'nın bağımsızlığı, Sırplar ile Hırvatlar arasındaki sınır anlaşmazlıkları, Bosna'nın bilinçli bir şekilde yeni bir Lübnan'a dönüştürülmüş olmasına karşılık hala bu yörede devam eden iki mucize mevcut. Bunlardan birincisi harbin Makedonya'ya bulaşmamış olması, ikinci ve en şaşırtıcısı ise Balkanlarda Yunan, Bulgar ve Türk üçlüsünün aslen uzlaşmaz düğümünün henüz bağlı durması. Balkanlardan tüm dünyaya yayılacak bir harbin kıvılcımını Avrupa'daki Müslüman Topluluklara gönüllü savaşçı ve silah teminini arttıran bir Türkiye ile Sırpların korumasını üstlenmiş bir Rusya'nın karşı karşıya gelmeleri oluşturacaktır. Bu karşı karşıya gelme konusunda bazı integrist Müslüman ülkelerin gizli olarak yapacaklara para ve silah yardımları da anlaşmazlığı körükleyici olacaktır.

6. Boğazların diğer kısmına geçtiğimizde bir taraftan Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'da sıcak savaşın izlerini ama çok daha tehlikeli ve açık olarak yeni Müslüman Türk Cumhuriyetleri üzerinde ekonomik ve kültürel güç oluşturmak için İran ile Türkiye arasında acımasız bir mücadeleyi görüyoruz. İran ile Türkiye'nin durumunu bir miktar açmakta yarar var. Bu iki ülke pek çok bakımdan birbirinden çok kesin çizgilerle ayrılıyor. Dini

açıdan Türkiye laik bir ülke, İran ise şeriatçı. Biri Sunni diğeri Şii. Stratejik açıdan Türkiye batı ile çok güçlü dostluk ve ekonomik bağları olan, İran ise batıya tamamen düşman bir ülke. Kültürel açıdan birbirlerinden son derece farklılar. Politik açıdan ise etkili alanlarını genişletme konusunda 19. yüzyılda Avrupa Kıtası'na hakim olma mücadelesi veren büyük güçleri andıran bir mücadele içerisindeler. Ankara'da bir iktidar veya Tahran'da bir rejim değişikliği bu iki ülkenin karşı karşıya gelmesi için yeterli olacaktır. Uzun yıllar batının NATO'da en uç bekçiliğini büyük bir özveri ile yerine getiren sadık müttefik Türkiye'yi batının nasıl bir tarafsızlık ilkesi ile yalnız bırakacağı ayrı bir merak konusudur.

7. Nihayet Kuzey Afrika'da Cezayir ordusunun aslında çoğunluğun desteklediği bir İslam Devleti'ne karşı daha ne kadar direnebileceği merak konusudur. Fas kendine özgü sistemi içinde bir süre daha sakin ve güvenli gözükse de Cezayir ve Tunus'un patlamaya hazır bir bomba gibi Avrupa'yı her an tehdit altında bıraktığını unutmayalım. Kendi içine kapalı bir Suudi Arabistan üstünlüğü İran gibi saldırgan bir anlayışa tercih edilmelidir. Şayet bu iki ülkede İran yanlıları hakim duruma gelirse Avrupa hem çok şiddetli bir göç, hem de bir nükleer tehdit ile karşı karşıya kalacak ve ortaya bir zamanlar Amerika'nın yaşadığı Küba krizine benzer bir kriz çıkacaktır.

Bütün bu risk alanları içerisinde iki tanesi Richter ölçeğinde en yüksek dereceye sahiptir. Bunlar Rusya-Ukrayna anlaşmazlığı ile Balkanlarda Rusya ile Türkiye'yi karşı karşıya getirecek anlaşmazlıklardır. Bu her iki anlaşmazlığın da yerel kalma olasılığı yoktur ve tüm ülkeleri aynı derecede ilgilendirip bu anlaşmazlığın içine sürükleyecektir. Diğerlerinde kısmen de olsa bir dünya ihtilafına dönüşmeden çatışma olasılığı varsa da bu ikisi dünyanın bir anda 3. bir Dünya Savaşı ile karşı karşıya gelmesini doğrulayacaktır.

Bütün bu risklere ilaveten dünyayı bekleyen en büyük risklerden birisi de nükleer risktir. Rus Kızıl Ordusunun nükleer taktik silahları açık pazarlarda satılıp füzeler açık arttırma ile el değiştirirken ine Doğu Bloku ile özellikle Rus atom alimleri çalışmak için en çok para veren ülkeleri tercih etmektedirler. Dünyanın nükleer gücünü kontrol etmek ve güvenli bir baskı altında tutmak imkanı her geçen gün yok olmaktadır. Irak'ın nükleer gücünü tam oluşturmadan Kuveyt'e saldırması bir şans gibi gözükse bile ambargo

kalktığı anda Irak tekrar nükleer silahlanmasına tüm gücü ile yeniden başlayacaktır. Bir Pakistan-Hindistan veya Güney-Kuzey Kore nükleer silahlar ile birbirlerini dengede tutabilirler ama atom başlıklı füzeleri ile İran, Irak, Suriye ve Libya gibi ülkelerin neler yapacaklarını veya ne denli bir risk ile karşı karşıya olduğumuzu düşünebiliyor musunuz?

İHTİLALLERİN GERİ DÖNÜŞÜ

Önce bir şeyi belirtmekte yarar görüyorum. 20. yüzyılda hemen hemen hiçbir ihtilal olmamıştır. Ne 1917'deki Bolşeviklerin zaferi, ne 1933'teki Nazi olayı, ne de komünizmin çöküşü birer gerçek ihtilaldir. Bir ihtilalin temelinde iki olgu yatar. Birincisi o ana kadar bilinmeyen bir yönetici sınıfının iktidara el koyması, ikincisi de bunun beraberinde bir kararsızlık (bilinmeyenler) dönemi getirmesi. Halbuki 20. yüzyılda ihtilal olarak nitelenen hiçbir olay bu özelliklere sahip değildi. Tabii ki önlerinde davul zurna çalarak ben geliyor diyen olayları devekuşu misali görmezlikten gelen aptallar bilahare bunu bir ihtilal olarak vasıflandırabilirler.

Bizim ihtilallerin geri dönüşü derken kastettiğimiz, 19. yüzyıl tipi ihtilallerdir. Bunlardan birincisi İtalya'da yaşanan entelektüel ihtilaldir. Diğer Avrupa Devletleri ve dünya İtalya'da neler olup bittiğini doğru değerlendiremiyor. Bunu o ülkenin hiç bitmeyen politik ve iktidar mücadelesinin şiddetli bir çeşidi gibi algılıyor. Halbuki İtalya'da yaşanan olay çok farklı bir olaydır. İtalya hiçbir zaman gerçek anlamda bir demokrasi olamamıştır. Yasama, yürütme ve yargı birbirlerinden ayrılamamış, devlet menfaat ağırlıklı çıkar çevrelerinin etkisi altında bağımlı ve satılmış bir yargı sistemi ile son yıllara gelmiştir. Bugün İtalya'ya yaşanan Di Pietro olayı İtalya'yı çıkar çevrelerinden arındırmanın ötesinde bir olaydır. VIP teriminin "Viviamo in Prigione -hapishanede yaşamak" anlamına dönüştüğü bu ülkede Varşova'dan çok Milano hapishanelerinde yolsuzluktan mahkum olmuş insan yatıyor. Doğu Bloku ülkelerinin binbir tarzda suçlanan eski yöneticilerinin bugün serbest olarak dolaşıp en çok para verene hatıralarını sattıkları bir ortamda İtalya'nın ne tür bir var oluş savaşı vermekte olduğuna daha dikkatle bakmak gerekir. İtalya Avrupa'nın göbeğinde bir ülke olarak varlığını bu sistem içinde daha fazla sürdüremeyeceğini, kurucusu olduğu Avrupa

Topluluğu'nda yok olup eriyeceğini, ülkesinin Kuzey ve Güney olarak çok kısa bir sürede ve kesin çizgilerle iki ayrı ülkeye bölüneceği gerçeğini görmüş ve bu gerçeğe karşı savaşmaktadır. Başarısı gerçek bir entelektüel ihtilal olacaktır.

İkinci ihtilal, devletler patlaması ve yeni devletler oluşması olayıdır. Yine kötü bir alışkanlıkla, ülkelerin sınırlarının ancak harplerle değişeceği gibi saplantılarımız var. Halbuki Sovyetler Birliği'nin, Yugoslavya'nın, Çekoslovakya'nın dağılması ve yeni devletler doğurması bir ihtilaldir. Denilecek ki, onların ortak yapıştırıcısı komünizm ortadan kalkınca suni olarak yapışık gözüken puzzlellar çözüldü. Bu, Sovyetler ve Yugoslavya için söylenebilir. Ama Çekoslovakya olayı çok farklıdır. Bu iki millet harpler arası, harp sonrası ve komünizm baskısı süresince sürdürdükleri birlikteliği sessiz sedasız tıpkı artık birbirinden bıkan ve dostça ayrılmaya karar veren bir çift misali bitirdiler. Bu beklenmedik bir olay değil de nedir? Bu gerçek bir ihtilal değil de nedir? Bu iki ülkenin, Çek ve Slovakların, bu ayrılma metodunun patentini almaları gerekir. Kavgasız gürültüsüz herşeyi paylaştılar. Döviz rezevlerini, büyükelçiliklerini, devlet kuruluşlarını ve müesseseleri, borçları. Hani Doğu Bloku ülkeleri sistemleri, yöneticileri ve tüm kişi ve kuruluşları ile gerideydiler? Onları eleştirme hakkını kendinde gören bir Belçika 50 yıldır başarılı bir Federal Devleti gerçekleştirebildi mi? Her an bozulmaya hazır çürük bir yapı, Valonlar ile Flamanları birbirinden ayıracaktır. Valonlar Fransa'ya bağlanmayı isterken bu çözülme ve bölüşüm acaba Çekoslovakya tecrübesine biraz olsun benzeyecek mi?

1919'da çizilen sınırlar sallanıyor. Bugün bir İskoçya çok ciddi olarak İngiltere'den bağımsızlığını talep etmek ve bir Commonwealth Ülkesi olmaktan bahsediyor. Barselona olimpiyat oyunları İspanya'nın Katalanya sorununu çözemedi, bilakis arttırdı. Bugün Katalanlar milli bir para birimine sahip olmaktan bahsediyorlar. Micra devletler hangi seviyede gelişecekler? Baltık Ülkeleri , 3 milyon nüfuslu Slovaklar, bunlar ve benzerleri geleceği temsil ediyor mu? Birleşmiş Milletlere üye yeni yeni şehir devletler görmemiz nereye kadar devam edecek? Bu Ortaçağ prenslik devrinin çağdaş bir geri dönüşünden başka nedir ki? Bütün bu olaylar ve bunların muhtemel gelişmelerinden ne tür dersler çıkartabiliriz? Kanaatimizce:

Birinci Ders : Hiçbir ülke, ister doğunun bugün için güçsüz belirsiz yapısı,

ister batının daha sağlam ve güvenli gibi gözüken yapısı içinde olsun, sınırlarının değişmezliğinden emin olamaz. Fransa'nın Valon Topraklarına doğru genişlemesi, İskoçya'nın İngiltere'den kopması bile muhtemel olan bu devirde sınırların kesin ve değişmez çizgilerinden bahsetmek komik olacaktır. Buradan 2000 yılına kadar Avrupa'da pek çok ülkenin sınırları değişecektir. Buna hazırlıklı olalım.

İkinci Ders : En eski ve en güçlü olanı da dahil, hiçbir sosyal altyapı kalıcı

değildir. Sosyal aktörler ve sistemler arası değişikliklerin meydana gelmesi için de bizim alıştığımız anlamda ihtilaller olması gerekmeyecektir. Geleneksel ölçüler dışında yeni insanlar yeni iddialar ile ortaya çıkacak, kitlelerin desteğini alacak ve mevcut yönetim sistemi ve politik dengeleri son derece istikrarlı gözüken ülkeler bile bir anda pamuk ipliğine bağlı duruma gelebilecektir.

Üçüncü Ders : İhtilal gücü etkin azınlıkların elinde değil, her an medyalar

tarafından aydınlatılan ve harekete geçirilen kamuoyunun elinde olacaktır. (İtalya bunun en güzel örneğidir.)

Dördüncü Ders : İhtilaller bir Avrupa icadıydı. Şimdi yeniden Avrupa'ya geri

dönüyor. Avrupa Kıtası dışında hiçbir kıtada bir İtalya veya Çekoslovakya örneğini yaşayamazsınız. İtalya'dan çok daha vahim durumda olan bir Japonya'da toplum bir boyun eğmişlik içinde olduğundan böyle bir ihtilali desteklemeye hazır değildir. Yargının bağımsızlığı ise zaten söz konusu değildir. Demek ki dünyanın yeniden ideolojik gelişmeleri Avrupa'da şekillenecek ve bir kez daha dünyaya yayılacaktır.

KRİZ SANATI

1945'ten beri dünya aslında çok az sayıda önemli krizle karşı karşıya geldi: 1948'de Berlin, 1962'de Küba ve 1968 yılında Fransa'da yaşanan sosyal

gençlik olayları dışında. Nükleer tehlike aynı zamanda barışın garantisiydi. Büyük bir caydırıcılık ve dolayısıyla çelişkili bir barış ve huzur sembolü olmuştu. Gerçek liderler krizler sırasında ortaya çıkar; caydırıcılık maskesi arkasına saklanmış kişiler hakiki bir kriz ile karşı karşıya gelmedikçe onların liderlik vasıflarını anlamak pek mümkün olmaz. 40 yıllık bir miskinlik devri liderlerin kriz anında hazırlıksız ve bilgisiz olmaları sonucunu doğurdu, şimdi bir süredir çıraklık dönemlerini yaşıyorlar. Bu gibi durumlarda sistemlerden çok kişilikler ve liderlik yetenekleri veya liderin ön deneyimleri hakim olur. Nitekim Kuveyt krizi zamanlaması itibariyle bu açıdan çok şanslı bir döneme rastlamıştır. CIA tarafından yetiştirilmiş kararlı bir George Bush ile Falkland Adaları krizinde çıraklık dönemini başarı ile atlatmış kararlı bir Margaret Thatcher yerine Amerka'nın başında Bill Clinton, İngiltere'nin başında da John Major olsaydı ırak Krizi ne durumda olurdu acaba? Bence çok fazla düşünmeye gerek yok. Bugün uzun bir süredir yaşamakta olduğumuz utanç verici Bosna krizine bakmak yeter. Yugoslavya ve AT üyesi ülkelerin bu kriz karşısındaki tutumları Avrupa'nın geleceğine dair çok açık ipuçları veriyor. Almanların Hırvatları, Fransızların Sırpları daha açık bir şekilde nasıl destekleyeceklerini merak ediyorum. Herhalde Transsilvanya Krizi gündeme geldiğinde de Almanlar Macarları, Fransızlar ise Latin geçmişine duyduğu yakınlık dolayısıyla Romenleri destekleyecektir. Sırpların ilerlemeleri devam ettiği takdirde Arnavutluk ile bir Kosova Krizi gündeme gelecek ve bu da anında Makedonya bombasını uluslararası bir kriz halinde patlatacaktır. Sadece ismi Makedonya olduğu için Yunanlılar bu ülkeye karşı savaş ilan etmek gibi çok talihsiz laflar edebilmiştir. AT'nin diğer üye ülkeleri savaş lafını telaffuz ettiği anda Yunanistan'ın çok sert ve kararlı bir şekilde haddini bildirmemiş olduklarına ileride çok pişman olacaklardır.

Krizlerle baş edebilme sanatı liderlerde yeni bazı vasıflar gerektiriyor. Temiz ve mükemmel olmak artık yeterli değil. Bazı çelişkili vasıflar gerekiyor; hem temel zekanın klasik öğeleri hem de yaratılıcılık gibi bir miktar doğuştan gelen yetenekler. Hem temkinli, hem atak, hem inisiyatif sahibi, hem statükocu, hem hayal gücü olan hem de muhafazakar. Kısaca düzensizlik içinde bir düzen kurma yeteneğine sahip, bugüne kadar alıştığımızdan çok farklı liderler bulmak ülkelerin geleceği için kaçınılmaz olmuştur.

DÜZEN VE OTORİTE ARAYIŞI MODERN YILLARIN SONU

SONUÇ

Avrupa Topluluğu, bir tehdit altındayken devletlerin icabında egemenlik anlayışının güvenlik anlayışından sonra geldiği prensibi üzerine kurulmuştur. Komünizm ve onun tamamlayıcı unsuru nükleer saldırı tehdidi altında kurulan Avrupa Topluluğu, komünizmin çöküşü ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin dağılması sonucu anlamını yitirmiştir. Maastricht Anlaşması ölü doğmuş bir çocuktur. Aslında anlaşmanın imzalandığı günlerde dahi pek çok ülke bu hedefe asla ulaşılamayacağının bilincinde olmasına rağmen Maastricht'i imzalamamak bir olay, imzalamak ise aslında sonuçsuz bir eylem olduğu için, imzalamayarak nasıl olsa gerçekleşmeyecek bir olayın başlangıcında Avrupa kamuoyunun mızıkçı çocuğu durumuna düşmemeyi tercih etmiştir. Avrupa bugün bir ideoloji boşluğu içindedir. Uzun yıllar boyunca Avrupa Kıtası'nın öncülüğünde dünya ister zehir, ister panzehir olarak kabul edilsin, değerini yitiren her ideolojik görüş yerine daima yeni bir fikir, yeni bir ideoloji üretmişti. Halbuki komünizmin çöküşünden beri batı dünyasının zehiri ortadan kalkınca panzehirler de değer ve anlamını yitirmiştir. Batı dünyası bugün tam bir ideolojik boşluk içerisindedir.

Almanya'nın nasıl bir değişmeyen yayılmacı ve emperyalist emeller içinde olduğunu Fransa'nın zamanında fark edememiş olması Avrupa Kıtası'nın geleceği için büyük bir talihsizliktir. Dünya büyük bir otorite boşluğu içindedir. Birleşmiş Milletler acze düşmüştür, NATO aslında Amerika'nın Avrupa'da kişisel hegemonyasının bir aleti olduğu için Avrupa'nın geleceğinde olumlu bir rol oynayamaz. Bir kriz döneminde dünya ve ülkeler dengeleyici bir güç arayışına girerler. Oysa bugün bu dengeleyici güç mevcut değildir. Avrupa ve onu takiben dünya, şehir ve bölge ülkelerine doğru süratle kaymaktadır. İtalya'da Milano Belediye Başkanı Lombardiya liginde şehrin bir şehir-devlet görmek istediğini söylerken, İspanya'ya Katalanya Bölgesi Barselona'yı başkent ilan edip kendi para birimini ilan etmekten söz ederken, Doğu Rusya göçmenlerinin Köninsberg yöresini eskiden olduğu gibi bir müstakil prensliğe dönüştürmeyi planladıklarını açıklarken, Venedik ve Trieste'nin, İtalya'nın parçalanması halinde Orta

Avrupa Topluluğu üyeliği mi müstakil şehir devleti mi sorusunun sorulduğu bir ortamda, Hamburg'un ve Kuzey Denizi'nin büyük liman şehirlerinin Hanseatik Birlik'ten bahsettiği bir devirde, St. Petersburg'un batı ile Rusya arasında bir köprü olmak yerine vazgeçilmez bir bağlaç devlet niteliğinde kendini düşündüğünde, Çeçenlerin bağımsızlık mücadelesinin pek çok devlet ve toplum açısından meşru bir mücadele olarak kabul edildiği bir dünyada bu Ortaçağa bir anlamda dönüş değil de nedir? Bu bir Yeni Ortaçağ değil de nedir?